

การสอนดนตรีออนไลน์ : ความท้าทายในการคัดเลือกเนื้อหาและการประยุกต์ใช้สื่อ

ธีรพงศ์ บำเพ็ญทาน

กลุ่มสาระการเรียนรู้ดนตรี โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

นับตั้งแต่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้อุบัติขึ้นในโลกในช่วงปลายปี พ.ศ. 2562 นั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการการศึกษา ซึ่งการที่นักเรียนจำนวนมากมารวมตัวกันที่โรงเรียนเพื่อทำการศึกษาล่าเรียนกลายเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้ ทั้งนี้เป็นไปตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 24) ประกาศเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2564 ซึ่งมีผลบังคับใช้จนถึงวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2564 (ราชกิจจานุเบกษา. 2564) ซึ่งกรุงเทพมหานครถูกจัดเป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด ทำให้โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ต้องปฏิบัติตามประกาศดังกล่าว ซึ่งให้โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาทุกประเภทงดใช้อาคารหรือสถานที่เพื่อการจัดการเรียนการสอน การสอบ การฝึกอบรม หรือการทำกิจกรรมใด ๆ ที่มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมากและมีโอกาสติดต่อสัมผัสกันได้ง่าย ทำให้เสี่ยงต่อการแพร่โรค ทำให้โรงเรียน จำเป็นต้องประกาศใช้การเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ตลอดภาคการเรียน 1/2564 และครูผู้สอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการและเนื้อหาบางส่วนให้เหมาะสมกับบริบทการเรียนการสอน ซึ่งนักเรียนจะทำการเรียนในที่พักอาศัยของตน ทำให้วัสดุ อุปกรณ์ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับการเรียนรู้แต่ละวิชาของผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ครูจึงไม่สามารถใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบการสอนได้ เช่นเดียวกับการสอนที่โรงเรียนในสถานการณ์ปกติ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับวิชาดนตรี ซึ่งเป็นวิชาที่เน้นการปฏิบัติ จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์และเครื่องดนตรี ตลอดจนห้องและพื้นที่ในการเรียนการสอน และจำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มคนเพื่อให้สามารถบรรเลงดนตรีในรูปแบบวงดนตรีต่าง ๆ ได้ จึงเป็นความท้าทายของครูผู้สอนเป็นอย่างมากในการคัดเลือกเนื้อหาและการประยุกต์ใช้สื่อการสอนให้เหมาะสม เนื่องจากอาจมีข้อจำกัดมากมายเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านอุปกรณ์หรือเครื่องดนตรี ซึ่งแน่นอนว่าไม่ใช่ นักเรียนทุกคนที่จะมีเครื่องดนตรีที่บ้าน นอกจากนั้น สัญญาณอินเทอร์เน็ต ความพร้อมของสถานที่ หรือปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมายที่จะทำให้การเรียนการสอนดนตรีไม่สามารถเป็นไปได้ อย่างราบรื่น จากเหตุดังกล่าว การคัดเลือกเนื้อหาและการประยุกต์ใช้สื่อการสอนจึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการจัดการเรียนการสอนดนตรีในรูปแบบออนไลน์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

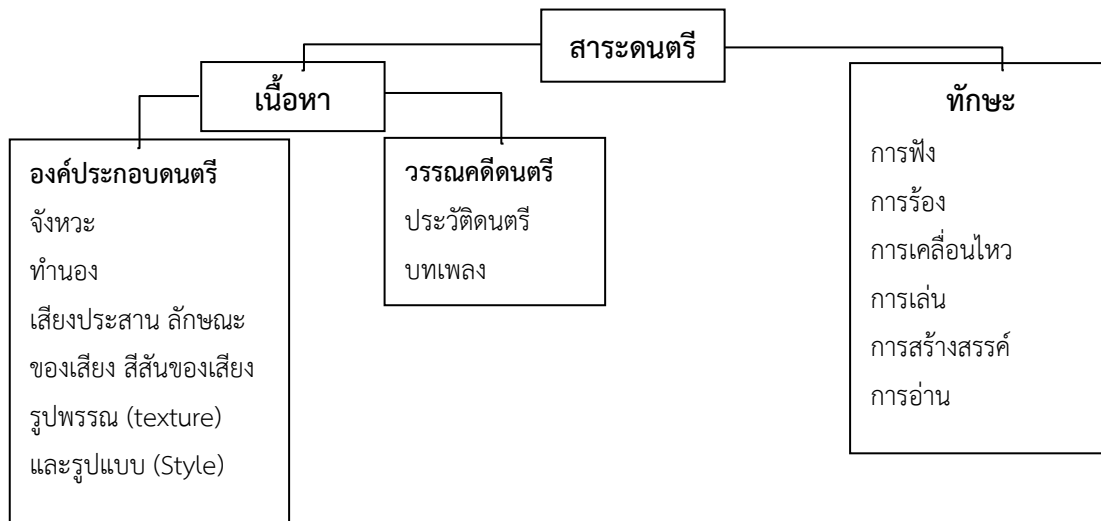
การคัดเลือกเนื้อหาดนตรีสำหรับการสอนดนตรีแบบออนไลน์

วิชาดนตรี เป็นหนึ่งในกลุ่มสาระศิลปะตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) มีเนื้อหาแบ่งเป็น มาตรฐาน ศ 2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และมาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

นอกจากนี้ยังปรากฏเป็นตัวชี้วัดของแต่ละชั้นปีสำหรับช่วงประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น และตัวชี้วัดช่วงชั้นสำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากมาตรฐานดังกล่าว เห็นได้ว่า มาตรฐาน ศ 2.1 เน้นด้านทักษะและการประยุกต์ใช้ดนตรี ส่วนมาตรฐาน ศ 2.2 เน้นด้านเนื้อหาดนตรีที่สัมพันธ์กับศาสตร์อื่นและคุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบของสาระดนตรีของณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2554) ที่แบ่งออกเป็นด้านเนื้อหา และด้านทักษะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จากสาระดนตรีดังกล่าว เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ออนไลน์ไม่เพียงเป็นการเปลี่ยนจากห้องเรียนจริงมาเป็นระบบออนไลน์ แต่ยังคงรูปแบบการบรรยายที่เน้นเนื้อหาเป็นหลัก ผู้สอนจึงสามารถคัดเลือกเนื้อหาหรือทักษะดนตรีที่มีส่วนเกี่ยวเนื่องกันตามตัวชี้วัดมาร้อยเรียงต่อกันในรูปแบบการบูรณาการ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความหมาย ผู้เรียนทราบว่าต้องรู้ข้อมูลใดเพื่อนำไปใช้กับสิ่งใดต่อไปอย่างชัดเจน หรืออาจกำหนดเป็นสมรรถนะที่คาดหวังให้ผู้เรียนทำได้ แล้วนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องมาจัดเรียงให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจนเกิดเป็นสมรรถนะที่วางไว้ต่อไป ทั้งนี้ ควรคำนึงถึงความเหนื่อยล้าที่นักเรียนต้องพบเจอจากการนั่งเรียนหน้าจออุปกรณ์ตลอดทั้งวัน จึงควรคัดเลือกเนื้อหาให้สอดคล้องกับเวลาและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วย

การประยุกต์ใช้สื่อการสอนสำหรับการสอนดนตรีแบบออนไลน์

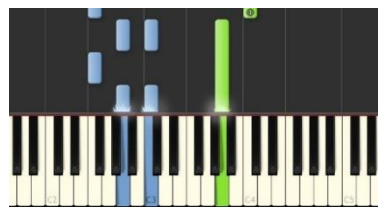
ปัจจุบันนี้มีสื่อการสอนดนตรีมากมายในรูปแบบแอปพลิเคชันดนตรี (Music application) ที่ออกแบบมาเพื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ ทั้ง โทรศัพท์สมาร์ทโฟน (Smart phone) แท็บเล็ต (Tablet) คอมพิวเตอร์พกพา หรือคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ (อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง. 2559) เช่น Synthesia ซึ่งเป็นแอปพลิเคชันสำหรับการเรียนรู้การเล่นเปียโน Music Reading Essential ซึ่งเป็นแอปพลิเคชันสำหรับฝึกอ่านค่าของตัวโน้ตและสัญลักษณ์ทางดนตรี หรือ Drum Jam ซึ่งใช้เรียนรู้การสอนจังหวะดนตรีได้นอกจากนี้ยังมีแอปพลิเคชันดนตรีฟรีที่สามารถเข้าถึงได้จากอินเทอร์เน็ตได้จากอุปกรณ์ทุกชนิด ได้จากการค้นหาผ่าน Google เช่น Chrome Music Lab ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มรวมพลีเคชั่นเกี่ยวกับดนตรี ที่สามารถใช้เรียนรู้คอร์ด (Chord) รูปแบบการบรรเลงอาเปจโจ (Arpeggio) การสร้างทำนอง หรือการประพันธ์เพลง เป็นต้น หรือสามารถใช้คำค้นว่า Virtual Piano ก็จะสามารถเข้าถึงคีย์บอร์ดเปียโนออนไลน์ที่สามารถกดที่ลิ้มนิ้วจำลองบนหน้าจอหรือผ่านแป้นพิมพ์อักษรของคอมพิวเตอร์ได้ทันที นอกจากนี้ยังมีแอปพลิเคชันสอนการเล่นเครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่น Simply Piano ซึ่ง

สอนการเล่นเปียโนโดยแสดงตัวโน้ตพร้อมตำแหน่งนิ้ว ทำให้สามารถดูเป็นตัวอย่างพร้อมการเล่นบนเปียโนจริงไปพร้อมกัน เป็นต้น

www.onlinepianist.com

<https://synthesiagame.com>

Simply Piano

Chrome
Music Lab

Chrome Music Lab

Music Reading Essential

Drum Jam

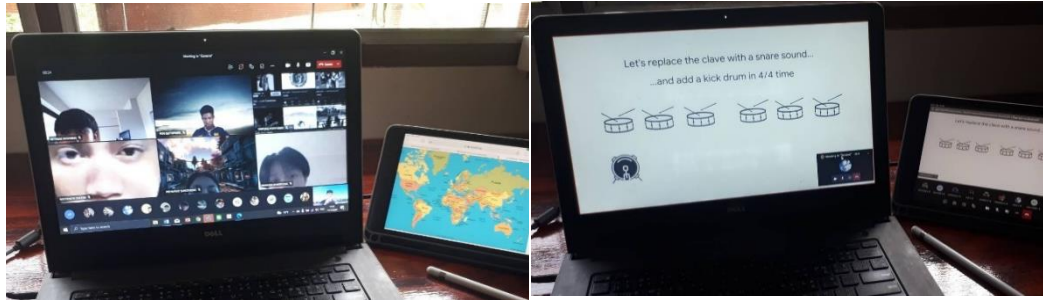
ผู้สอนยังสามารถประยุกต์ใช้สื่ออื่นที่เกี่ยวข้องกับสาระดนตรีต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายใน Youtube ไม่ว่าจะ เป็นความรู้เกี่ยวกับเครื่องดนตรีและลักษณะของดนตรีในวัฒนธรรมต่าง ๆ ประวัติดนตรี ประวัติคีตกวี หรือการสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์ในสาขาอาชีพด้านดนตรี ต่างก็สามารถหาได้อย่างไม่ยากนัก หรือการประยุกต์ใช้ Google earth เพื่อแสดงแผนที่จริงประกอบการบรรยายเนื้อหาด้านสังคม ประวัติศาสตร์ หรือด้านอื่นที่สัมพันธ์กับดนตรีก็ช่วยสร้างสีสันให้การบรรยายได้เป็นอย่างดี หรือแม้แต่เกมที่สามารถเข้าถึงได้จากสมาร์ตโฟนอย่าง Piano music tiles ผู้สอนก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้ผู้เรียนรู้จักวรรณกรรมดนตรีที่หลากหลาย และเล่นเกมโดยเน้นเรื่องจังหวะจริงของดนตรี พร้อมแทรกอธิบายเกี่ยวกับ Rhythm Tempo หรือ Beat ในการเล่นเกมได้อีกด้วย

ตัวอย่างการคัดเลือกเนื้อหาและการประยุกต์ใช้สื่อการสอน

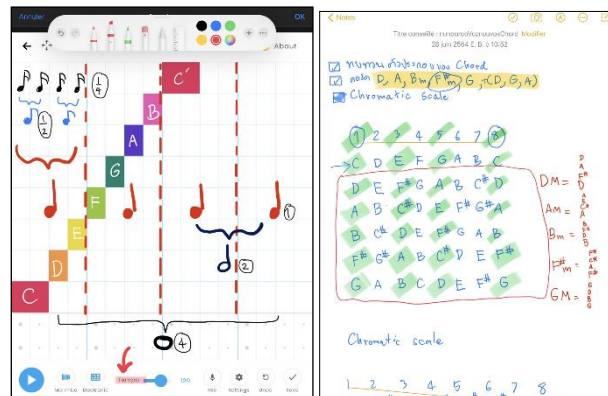
จากข้อมูลดังกล่าว ผู้เขียนได้นำมาใช้ในการสอนวิชาดนตรีสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งอยู่ในรายวิชาศิลปะพื้นฐาน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยเลือกเนื้อหาจากมาตรฐาน ศ 2.1 ตัวชี้วัดช่วงชั้น ม.4 – 6 ข้อที่ 3 และ 4 คือ อธิบายเหตุผลที่คนต่างวัฒนธรรมสร้างสรรค์งานดนตรีแตกต่างกัน และ อ่าน เขียน โน้ตดนตรีไทยและสากลในอัตราจังหวะต่าง ๆ โดยยึดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือทำ (Learning by doing) และใช้หลักการสอนเสียงก่อนสัญลักษณ์ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์. 2561) แล้วออกแบบเนื้อหาโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ และความพร้อมที่แตกต่างกันด้านอุปกรณ์ดนตรีของนักเรียน จนได้เป็นหน่วยการเรียนรู้เรื่อง “การเรียบเรียงเพลงเบื้องต้น” มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา ผลลัพธ์การเรียนรู้คือผลงานการเรียบเรียงเพลงผ่าน Chrome Music Lab โดยเชื่อมโยงเนื้อหาเรื่องลักษณะดนตรีละตินอเมริกาในรูปแบบจังหวะ Reggaeton ตัวโน้ตและค่าของตัวโน้ต รูปแบบจังหวะ คอร์ดและตัวประกอบของคอร์ด โดยมีต้นแบบจากเพลง Despasito และ Shape of you โดยวางแผนสำหรับการสอน 3 ครั้ง

2. ดำเนินการสอน โดยเริ่มจากการบรรยายเนื้อหาเรื่องลักษณะดนตรีและวัฒนธรรมละตินอเมริกา และรูปแบบจังหวะ Reggaeton โดยใช้ภาพแผนที่โลก และสื่อประกอบจาก Youtube

3. แนะนำวิธีการใช้และการตั้งค่าต่าง ๆ ใน Chrome Music Lab หลังจากนั้นเริ่มการอธิบายการวางรูปแบบจังหวะ Reggaeton คอร์ด และช่วงเสียงของทำนอง คอร์ด และแนวเบสด้วยแท่งสีและช่องเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจเรื่องการนับจังหวะและตัวประกอบของคอร์ด โดยไม่จำเป็นต้องเรียนรู้การอ่านโน้ตบนบรรทัดห้าเส้น หรือการเรียนรู้ทฤษฎีดนตรีที่เกี่ยวข้องกับคอร์ดและการบันทึกจังหวะ โดยให้นักเรียนลงมือทำไปพร้อมกับการบรรยายและการสาธิตของผู้สอน และมีการถามตอบเป็นระยะ ทั้งนี้ การส่งงานแต่ละครั้งใช้วิธีโพสต์ใน Microsoft Teams ของวิชา เพื่อให้ นักเรียนสามารถดูผลงานของเพื่อนและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้โดยง่าย
4. ในการสอนครั้งสุดท้าย บรรยายเกี่ยวกับทฤษฎีดนตรีด้วยสัญลักษณ์ทางดนตรี โดยเชื่อมโยงกับหน้าจอของ Chrome Music Lab ที่นักเรียนได้ลงมือทำไปแล้วในครั้งก่อนหน้า

จากข้อมูลที่น่าเสนอ การสอนดนตรีออนไลน์นั้นมีความท้าทายในการคัดเลือกเนื้อหาและการประยุกต์ใช้สื่อเป็นอย่างมาก ผู้สอนต้องคัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมกับเวลาและข้อจำกัดต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในผู้เรียนที่มีความพร้อมต่างกัน และต้องคำนึงถึงความตึงเครียดจากการเรียนผ่านหน้าจออุปกรณ์ของนักเรียน ควรจัดการเรียนรู้ให้มีการลงมือปฏิบัติจริง หรือมีการทำกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว และที่ขาดไม่ได้คือการจัดการเนื้อหาให้กระชับและง่ายต่อการเข้าใจมากที่สุด โดยคำนึงถึงอยู่เสมอว่าการเรียนออนไลน์มีลักษณะที่แตกต่างจากการเรียนในห้องเรียนปกติ จึงจำเป็นต้องมีวิธีการสอนที่แตกต่าง ไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ ฯ:

คุรุสภา.

ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2561). *สาระดนตรีศึกษา: แนวคิดสู่แนวปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง. (2559). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ทางด้านดนตรี ในศตวรรษที่ 21*. ปริญญาโท ปร.ด. (วิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้).

กรุงเทพฯ ฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ข้อกำหนด ออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราช

กำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 24). ราชกิจจานุเบกษา. (2564)

เล่ม 138 ตอนพิเศษ 133 ง. 2564, 19 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 133